

Terug naar de rede

Stephen Toulmin, *Terug naar de rede* (ISBN 90 391 0816 1)
 (Vertaling Maarten van der Marel en Peter Diderich)
 Agora Kampen.

Maarten Mentzel

Stephen Toulmin geniet al lange tijd een zekere faam in Nederland. Hij trad op in een VPRO-serie van W. Kayzer 'Een schitterend ongeluk', tezamen met andere spraakmakende wetenschapsbeoefenaren als Oliver Sacks en Freeman Dyson. Een boek met deze gesprekken verscheen in 1993. Eeven daarvoor publiceerde Toulmin *Cosmopolis. The hidden agenda of modernity*, een boek dat ook werd vertaald en een ruim lezerspubliek vond. Het is min of meer een afrekening met het logisch positivisme. Een ander boek van Toulmin werd al twee decennia eerder vertaald: het samen met Allan Janik geschreven *Wittgenstein's Vienna* (1972). Het is een meeslepend relaas over de stad die juist ook voor de ontwikkeling van de wijsbegeerte een cruciale rol heeft vervuld.

Toulmin genoot een opleiding als fysicus in het Engelse Cambridge, op het moment dat Wittgenstein er als filosoof actief was. Nog tijdens zijn studie werd hij in 1942 geplaatst bij een onderzoekinstelling van de overheid die werkte aan radar voor de Royal Air Force. Zijn dissertatie *An examination of the place of reason in ethics* (1950; nadien vele keren herdrukt) werd vlak na de oorlog voltooid. Het van omvang bescheiden *The philosophy of science* verscheen in 1953. Toulmin heeft nadien veel meer geschreven. Zijn belangstelling voor de wijsbegeerte van de wetenschap vormt daarbij steeds een rode draad. Ook zijn laatste werk *Return to reason* (2001) past in dat kader.

Hij is een man van de grote lijnen, niet bevreesd om uit alle wetenschapsgebieden te putten. Het is een benadering die wellicht heeft verhindert dat zijn wetenschappelijke werk in kringen van vakfilosofen de aandacht krijgt die het verdient. Om een voorbeeld te geven: het overzichtswerk *De wetenschappen. Filosofische kanttekeningen* van de Leuvense hoogleraar J. van Brakel noemt filosofen uit de moderne tijd als Carnap, Davidson, Goodman, Kuhn, Popper, Quine, Russell en Wittgenstein ten minste zo'n keer of tien. Toulmin, daarentegen, wordt maar één keer genoemd.

Wat de ethiek betreft neemt Toulmin een interessante positie in. In *Cosmopolis* stelde hij al dat na ongeveer 1630 - de tijd van de bloedige Der-

tigjarige Oorlog - filosofen het concrete, tijdgebundene en bijzondere hadden verwaarloosd. Wat zou gaan domineren als paradigma was de vraag naar zekerheid - *the quest for certainty*. Pas aan het einde van de Twintigste Eeuw ontwaart Toulmin - tot zijn grote genoegen - een herontdekking van de praktische filosofie. Een van de filosofen die hij erg hoog acht is Michel Montaigne, bij uitstek een beoefenaar van de praktische filosofie.

In *Terug naar de rede* vervolgt Toulmin deze gedachtegang, hetgeen bijvoorbeeld duidelijk naar voren komt in hoofdstuk 8 'Ethische theorie en morele praktijk'. Een lange aanloop, vol uitstapjes naar de geschiedenis van disciplines als de natuurwetenschappen, de humaniora, de sociale wetenschappen of de geneeskunde schraagt zijn argument 'hoe de rede uit balans raakte', hetgeen volgens Toulmin resulteerde in de (foutieve) 'dromen van het rationalisme'.

Ethiek hoort een praktische discipline te zijn, aldus Toulmin. '(H)et soort kennis dat de ethiek belichaamt (is) praktische wijsheid (), en geen abstracte, theoretische greep op de dingen' (p. 165). In het naschrift *Leven met onzekerheid* formuleert Toulmin als zijn adagium dat het vak wijsbegeerte niet zozeer een levenswijze is, als wel een *roeping* om een reflectieve analyse in te zetten als instrument om morele, medische en politieke kwesties aan te pakken. (p. 252).

Toulmin is inmiddels 80 jaar en verdient hulde voor zijn standvastig onderzoek naar de geschiedenis van de wijsbegeerte, ook al is zijn laatste boek *Terug naar de rede* niet zo baanbrekend als het tien jaar eerder verschenen *Cosmopolis*.

Adres van de auteur:
m.a.mentzel@planet.nl